

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Перший проректор
Котляр Ю.В.
“09.09.2023 р.”

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 052 Політологія
Освітньо-наукова програма «Політологія»
Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий)

Розробник	Шевчук О.В.
В.о. завідувача кафедри розробника	Шевчук О.В.
Завідувач кафедри спеціальності	Лушагіна Т.В.
Гарант освітньо-наукової програми	Іванов М.С.
Декан факультету політичних наук	Хмель А.О.
Завідувач відділу аспірантури	Ужва А.М.
Начальник НМВ	Шкірчак С.І.

➤ **Опис навчальної дисципліни**

Найменування показника	Характеристика дисципліни
Найменування дисципліни	Актуальні проблеми міжнародних систем та глобального розв'язку
Галузь знань	05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність	052 «Політологія»
Спеціалізація (якщо є)	
Освітньо-наукова програма	Політологія
Рівень вищої освіти	Третій освітньо-науковий рівень (PhD)
Статус дисципліни	Нормативна
Курс навчання	2
Навчальний рік	2023-2024
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма 3
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	4 кредити / 120 годин
Структура курсу: – лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи аспірантів	Денна форма 20 20 80
Відсоток аудиторного навантаження	33%
Мова викладання	Українська
Форма проміжного контролю (якщо є)	
Форма підсумкового контролю	іспит

➤ **Мета, завдання та результати вивчення дисципліни**

Мета дисципліни: систематизувати досягнення політологічної думки вітчизняних і зарубіжних учених у питаннях політичної аналітики, обґрунтувати системну сутність сучасної політичної аналітики, проаналізувати сучасні проблеми політичної аналітики, розгляд закономірностей становлення, функціонування та зміни міжнародних систем, дій та взаємодій міжнародних систем різних рівнів та структур у конкретних проявах в умовах глобального розвитку і в контексті світового політичного процесу.

Завдання курсу:

✓ політичний аналіз пропонується до розгляду в трьохосновних значеннях і рівнях, системно пов'язаних між собою і взаємозумовлених: теоретико-фундаментальному, інструментально-емпіричному та практично-прикладному, які у сукупності дають не тільки цілісну картину світу політичної аналітики як системи, а й системне обґрунтування її мети;

✓ висвітлення питань сучасної аналітики в ракурсі професійної підготовки потребує засвоєння не лише питань методологічних підвалів політичного аналізу, але й проблем практичної політичної інформаційно-аналітичної діяльності: прогнозування, консультування, експертно-аналітичного супроводження, прийняття і реалізації політичних рішень і програм;

✓ підготовка фахівців, здатних виконувати висококваліфіковану аналітичну, організаційну, дослідницьку та викладацьку роботи в галузі політичної науки.

Розроблена робоча програма відповідає освітньо-науковій програмі підготовки фахівців та орієнтована на **формування компетентностей**:

Загальні компетентності (ЗК)	ЗК03	Здатність працювати в міжнародному середовищі.
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	СК02	Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання в політичних науках та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з політичних наук та суміжних галузей.

Відповідно до освітньо-наукової програми **результати навчання** включають такі уміння:

РН01.	Мати передові концептуальні та методологічні знання з політичних наук та на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, та отримання нових знань у сфері політичних наук та/або здійснення інновацій.
РН02.	Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми політичних наук державною та іноземною мовами, оприлюднювати результати досліджень у провідних наукових виданнях.
РН03.	Розробляти та реалізовувати наукові та/або прикладні проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі наукові та технологічні проблеми політичних наук з врахуванням етичних, соціальних, економічних та правових

➤ Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Міжнародні системи як об'єкт наукового дослідження	2	2	8
2	Концептуально-теоретичні засади системних досліджень та системний підхід до аналізу міжнародних відносин.	2	2	8
3	Структура і функції міжнародних систем. Структурні рівні системи міжнародних відносин.	2	2	8
4	Системний підхід до вивчення історії міжнародних відносин	2	2	8
5	Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин.	2	2	8
6	Особливості глобалізації та її наслідки. Поняття глобалізації.	2	2	8
7	Глобалізм. Альтерглобалізм як альтернатива глобалізму.	2	2	8
8	Національна держава в умовах глобалізації.	2	2	8
9	Глобальний розвиток Європи.	2	2	8
10	Розвиток України в умовах глобалізації.	2	2	8
	Всього за курсом	20	20	80

➤ Зміст навчальної дисципліни

1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Міжнародні системи як об'єкт наукового дослідження 1. Система наук про міжнародні відносини. Основні наукові школи дослідження міжнародних відносин. 2. Структурні елементи дисципліни. Завдання і структура курсу. 3. Сутність і основні характеристики системності. Системні функції в науці. 4. Термінологічний апарат системної теорії. 5. Міжнародні відносини крізь призму системності. Принципи системного аналізу явища міжнародних відносин.
2	Концептуально-теоретичні засади системних досліджень та системний підхід до аналізу міжнародних відносин. 1. Підходи до дослідження міжнародних систем. 2. Динаміка міжнародних систем. 3. Концепції міжнародних систем. Теорії міжнародного порядку.
3.	Структура і функції міжнародних систем. Структурні рівні системи міжнародних відносин. 1. Структура і процес у міжнародній системі. 2. Середовище системи міжнародних відносин. 3. Теорії міжнародного середовища. 4. Багаторівневість системи міжнародних відносин.

	<p>5. Структурні рівні системи міжнародних відносин (глобальний рівень; регіональний та субрегіональний рівні; рівень двосторонніх відносин; національний рівень).</p> <p>6. Транснаціональний рівень міжнародних відносин.</p>
4	<p>Системний підхід до вивчення історії міжнародних відносин</p> <p>1. Системність Довестфальського світоустрою. Закони функціонування та трансформації міжнародних систем.</p> <p>2. Вестфальська світополітична модель міжнародних відносин: основні характеристики.</p> <p>3. Віденська міжнародна система.</p> <p>4. Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин.</p> <p>5. Головні характеристики Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин.</p> <p>6. Постбіполярна міжнародно-політична система.</p>
5	<p>Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин</p> <p>1. Національні інтереси України. Пріоритетні напрями зовнішньої політики України.</p> <p>2. Стратегічне партнерство в зовнішній політиці України.</p> <p>3. Геополітичний простір України.</p> <p>4. Україна в європейському просторі. Євроатлантичний вимір зовнішньої політики України.</p> <p>5. Безпека України: чинники нестабільності. Україна в системі європейської безпеки.</p>
6.	<p>Особливості глобалізації та її наслідки. Поняття глобалізації.</p> <p>1. Поняття глобалізації. Прояви глобалізації.</p> <p>2. Об'єктивна природа глобалізації.</p> <p>3. «Суб'єктивізм» глобалізації. Амбівалентний характер глобалізації.</p>
7	<p>Глобалізм. Альтерглобалізм як альтернатива глобалізму</p> <p>1. Етапи осмислення глобалізації.</p> <p>2. Глобалізм – неоліберальна концепція глобалізації.</p> <p>3. Альтерглобалізм як альтернатива глобалізму.</p>
8	<p>Національна держава в умовах глобалізації</p> <p>1. Вплив глобалізації на національну державу.</p> <p>2. Механізм впливу глобалізації на суверенітет і функції національної держави.</p> <p>3. Напрями розвитку національної держави в умовах глобалізації.</p> <p>4. Соціальні функції держави і глобалізація.</p>
9	<p>Глобальний розвиток Європи</p> <p>1. Глобалізація європейських країн.</p> <p>2. Економічна глобалізація Європи.</p> <p>3. Соціально-політичні наслідки глобалізації.</p> <p>4. Вплив глобалізації на європейські держави добробуту.</p>
10	<p>Розвиток України в умовах глобалізації.</p> <p>1. Проблема конкурентоспроможності України в глобальній економіці.</p> <p>2. Стратегічна перспектива входження України до європейських економічних та оборонних структур.</p> <p>3. Проблеми і перспективи співробітництва з СОТ у контексті забезпечення глобальної конкурентоспроможності України.</p> <p>4. Інноваційно-інтелектуальна стратегія розвитку України в умовах глобалізації.</p>

План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять

№	Тема заняття / план
1	<p>Тема 1. Міжнародні системи як об'єкт наукового дослідження (2 год.).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Система наук про міжнародні відносини. 2. Основні наукові школи дослідження міжнародних відносин. 3. Структурні елементи дисципліни. Завдання і структура курсу. 4. Сутність і основні характеристики системності. Системні функції в науці. 5. Термінологічний апарат системної теорії. 6. Міжнародні відносини крізь призму системності. 7. Принципи системного аналізу явища міжнародних відносин.
2	<p>Тема 2. Концептуально-теоретичні засади системних досліджень та системний підхід до аналізу міжнародних відносин (2 год.).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Підходи до дослідження міжнародних систем. 2. Динаміка міжнародних систем. 3. Концепції міжнародних систем. 4. Теорії міжнародного порядку.
3	<p>Тема 3 Структура і функції міжнародних систем. Структурні рівні системи міжнародних відносин (2 год.).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Структура і процес у міжнародній системі. 2. Структура міжнародних систем. Природа елементів 3. Стабільність та безпека міжнародних систем. 4. Середовище системи міжнародних відносин. 5. Геополітика та геостратегія. 6. Структурні рівні системи міжнародних відносин : глобальний рівень; регіональний та субрегіональний рівні; 7. Рівень двосторонніх відносин; національний рівень. 8. Транснаціональний рівень міжнародних відносин.
4	<p>Тема 4. Системний підхід до вивчення історії міжнародних відносин (2 год.).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Системність Довестфальського світоустрою. 2. Вестфальська світополітична модель світу. 3. Віденська міжнародна система. 4. Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин. 5. Головні характеристики Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин 6. Постбіполярна міжнародно-політична система.
5.	<p>Тема 5. Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин (2 год)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проблема визначення національних інтересів України. 2. Пріоритетні напрями зовнішньої політики України. 3. Стратегічне партнерство в зовнішній політиці України. 4. Геополітичний простір України. 5. Вплив міжнародних регіонів на формування зовнішньої політики України. 6. Україна в європейському просторі.
6	<p>Тема 6. Особливості глобалізації та її наслідки. Поняття глобалізації (2 год.).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Прояви глобалізації. 2. Об'єктивна природа глобалізації. 3. «Суб'єктивізм» глобалізації. 4. Амбівалентний характер глобалізації
7	<p>Тема 7. Глобалізм. Альтерглобалізм як альтернатива глобалізові (2 год.).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Класичні уявлення про глобалізацію. 2. Теорії глобалізації. 3. Альтерглобалізм як альтернатива глобалізові. 4. Історія виникнення та розвитку альтерглобалістського руху.

	5. Зміст ідеології альтерглобалізму. 6. Роль держави в концепціях глобалізму та альтерглобалізму.
8	Тема 8. Національна держава в умовах глобалізації (2 год.). 1. Вплив глобалізації на національну державу. 2. Механізм впливу глобалізації на суверенітет і функції національної держави. 3. Напрями розвитку національної держави в умовах глобалізації. 4. Соціальні функції держави і глобалізація.
9	Тема 9. Глобальний розвиток Європи (2 год.). 1. Глобалізація європейських країн. 2. Економічна глобалізація Європи. 3. Соціально-політичні наслідки глобалізації. 4. Вплив глобалізації на європейські держави добробуту.
10	Тема 10. Розвиток України в умовах глобалізації (2 год.). 1. Україна в системі монополярного та мультиполярного світу. 2. Російський фундаменталізм і формування української національної ідеї. 3. Контрасти ідеї української самостійності і незалежності із засадами євразійства щодо України. 4. Проблеми і шляхи інтеграції України в європейське і світове співтовариство.

Завдання для самостійної роботи

Відповідь на семінарському занятті – це активна участь у обговоренні всіх питань, що виносяться на семінар, підкріплення доповіді цитатами та посиланнями на літературу. Вільне володіння матеріалом доповіді, що дозволяє задавати та відповідати на питання по темі.

Доповідь – завдання, яке передбачає коротко та інформативно розкрити обрану із переліку тему. Теми доповідей розширюють знання з кожної теми, винесеної на семінарське заняття.

Презентація – підготовка 8-12 слайдів на задану тему дослідження

Реферат — це чітко структурована письмова робота, наявність плану посилань та списку літератури є обов'язковим. Виконується на аркушах А4 (шрифт Times New Roman 14, інтервал 1,5, поля 2, 2, 2, 1; нумерація сторінок обов'язкова) зшивається. Загальний обсяг має бути не менше 12 сторінок і не більше 20 сторінок. Тематика міститься у програмі курсу.

Для підготовки реферату необхідне більш глибоке вивчення літератури, включаючи додаткову. Необхідно логічно й аргументовано викласти актуальність обраної теми, точки зору дослідників щодо досліджуваної проблеми, зробити самостійні висновки та з урахуванням сучасних вимог оформити науково-довідковий апарат. Реферат має продемонструвати знання і розуміння обраної аспірантами теми, а також відповідати вимогам наукової аргументації. Щодо досліджуваної тематики навчального курсу це означає, що в рефераті обов'язково слід показати рівень розробленості теми, при розкритті її посилатися на сучасну наукову дискусію з проблем методології політичної аналітики.

Загалом написання реферату має підтвердити вміння аспіранта самостійно: визначати наукову проблему; узагальнювати та аналізувати навчальну й наукову літературу; використовувати набуті в процесі навчання теоретико-методологічні знання й практичні навички в аналізі реальних політичних проблем.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ:

Тема 1. Міжнародні системи як об'єкт наукового дослідження

1. Структура навчальної дисципліни, яка вивчає міжнародні системи та глобальний розвиток.
2. Основні параметри системності та її роль у науці.
3. Основні етапи еволюції системних ідей.
4. Принципи системного підходу до дослідження міжнародних відносин.

Тема 2. Концептуально-теоретичні засади дослідження міжнародних систем

1. Основні елементи навчальної дисципліни, яка вивчає міжнародні системи та глобальний розвиток
2. Основні підходи до дослідження міжнародних систем
3. Головні структурні виміри міжнародних систем
4. Порівняльний аналіз моделей міжнародних систем М. Каплана і Р. Арона

Тема 3 Структура і функції міжнародних систем

1. Структурні рівні системи міжнародних відносин
2. Глобальний та транснаціональний рівень структури міжнародних відносин
3. Просторовий чинник на рівні двосторонніх відносин

Тема 4. Структурні рівні системи міжнародних відносин

1. Багаторівневий характер організації системи міжнародних відносин
2. Структурні рівні системи міжнародних відносин та їх співвідношення з функціональними підсистемами
3. Мережа транснаціональних відносин як структурний рівень системи міжнародних відносин

Тема 5. Історичні форми системи міжнародних відносин

1. Зв'язок та взаємовплив різних регіональних підсистем міжнародних відносин у Стародавньому світі
2. Основні причини руйнації великих імперій Стародавнього світу та Середньовіччя
3. Основні риси Вестфальського світоустрою
4. Основні етапи й особливості Віденської системи
5. Головні особливості й етапи розвитку Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин
6. Еволюція доктринальних основ зовнішньої політики СРСР та США

Тема 6. Постбіполярна міжнародно-політична система

1. Структура постбіполярного світового порядку
2. Особливості сучасної гегемонії
3. Основні виклики системній стабільності в постбіполярному світі
4. Основні детермінанти зовнішньої політики України на глобальному та регіональному рівнях

Тема 7. Глобалістика як нова інтегральна наука

1. Диференціація підходів до визначення об'єкта та предмета глобалістики
2. Аксиоми глобалістики
3. Глобальна свідомість
4. Етапи розвитку глобалістики

Тема 8. Глобалізація в міжнародних відносинах

1. Особливості діахронного аналізу процесів глобалізації
2. Головні виміри глобалізації
3. Основні концепції глобалізації

Тема 9. Безпека у глобальному світі

1. Трансформація поняття безпека в міжнародних відносинах в умовах глобалізації
2. Класичні та нові загрози міжнародній безпеці
 3. Стратегічна стабільність
 4. Динамічний діапазон

Тема 10. Світова політика та глобальне суспільство

1. Особливості сучасної світової політики
2. Підходи наукових шкіл і напрямів до визначення поняття «національний інтерес»
3. Принцип національного суверенітету в умовах глобалізації
4. Структура світового політичного простору

Тема 11. Глобалізація і взаємодія цивілізацій

1. Діалектика поліциклічності, полілінійності, стадійності та цивілізаційної унікальності розвитку людства в дослідженні глобальних політичних процесів
2. Цивілізаційна революція
3. Цивілізаційна самосвідомість
4. Основні форми глобальних взаємодій

Тема 12. Політичне прогнозування в умовах глобалізації

1. Основні фактори, що стоять на заваді точним прогнозам у світовій політиці
2. Довготермінові прогнози у науці про міжнародні відносини
3. Основні спроби спрогнозувати розвиток світової політики за останні 15 років

ВИМОГИ ДО ДОПОВІДІ

- обсяг від 5 до 7 аркушів;
- використання не менше ніж 5 джерел інформації;
- наявність посилань на цитування, таблиці, статистичні матеріали;
- висловлювання власної думки.

Доповідь має захищатися усно на семінарському занятті

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ**З КУРСУ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ»**

1. Утворення регіональних підсистем міжнародних відносин.
2. Регіональні проблеми сучасних міжнародних відносин.
3. Африка в сучасних міжнародних відносинах.
4. Латинська Америка в сучасних міжнародних відносинах.
5. Варіанти загальної теорії систем та їх вплив на системні дослідження міжнародних відносин (О.Богданов, Л.фон Берталанфі, Т.Парсонс).
6. Зміст поняття «система» в науці про міжнародні відносини.
7. Дефініювання міжнародних систем (розбіжності між основними науковими школами дослідження міжнародних відносин).
8. Проблема вибору предмету дослідження («світова політика» А.Органські; система міжнародних відносин або міжнародна політика (М.Каплан, Дж.Розенау тощо); міжнародна система (К.Дойч, Дж.Д.Сінгер, К. Уолтц, Г. Модельські)
9. Дослідження структури міжнародних систем в 60-70 рр. ХХ ст.
10. Типологія підходів до дослідження міжнародних систем.
11. Синтез історико-соціологічного та евристичного підходів у працях Р. Розенкранца.
12. Теоретичні моделі М.Каплана.
13. Структурні характеристики міжнародних систем Ж.-П.Деррієніка.
14. Кризові явища в методології системності наприкінці ХХ ст. Пошук шляхів виходу з кризи.
15. Глобальний рівень.
16. Взаємодія глобального рівня із структурами регіональних та субрегіональних рівнів.
17. Рівень міжнародно-політичної ситуації.
18. Рівень групових відносин.
19. Рівень двосторонніх відносин.
20. Україна в архітектурі постбіполярності.

21. Основні напрями зовнішньополітичної стратегії України.
22. Регіональні та субрегіональні комплекси зовнішньої політики України
23. Феномен міжнародної політики. Поняття «міжнародна політика», «світова політика».
24. Транснаціональні відносини.
25. Трансформація національного суверенітету в умовах глобалізації.
26. Трансформація політичного простору під впливом глобалізації.
27. Мегатренди та глобальні проблеми.
28. Гносеологія міжнародних відносин. Умови та можливості достовірного знання в галузі міжнародних відносин.
29. Парадигмальна еволюція та системні функції в науці.
30. Механістична, енергетична, інформаційна та організаційна парадигми.
31. Поняття системи.
32. Класифікація систем.
33. Транскрипції системи в сучасній науці про міжнародні відносини. Атрибути міжнародних систем.
34. Дескриптивний та конструктивний підходи до визначення системи.
35. Онтологічна та гносеологічна системність.
36. Головні аспекти гносеологічної системності.
37. Теорія міжнародних систем та її складові.
38. Поняття міжнародного середовища.
39. Теорії міжнародного середовища. Внутрішнє та зовнішнє середовище.
40. Географічне середовище.
41. Геополітика та геостратегія.
42. Соціальне середовище.
43. Цивілізаційні теорії.
44. Процес розвитку міжнародних систем.
45. Міжнародна система як неформальна інституалізація співвідношення сил між державами в відповідному просторово-часовому контексті.
46. Вестфальська світополітична система міжнародних відносин: основні характеристики.
47. Суверенні держави як домінуючі суб'єкти системи. Основні етапи розвитку .
48. Формування і розвиток євроцентриського світу.
49. Особливості Віденської міжнародної системи.
50. Переділ світу, закріплений Віденським конгресом.
51. Особливості системи, причини її руйнування.
52. Проблема перебудови міжнародних відносин після Першої світової війни.
53. Етапи розвитку Версальсько-Вашингтонської системи. Її основні вади та недоліки.
54. Периферія Версальської міжнародної системи. Формування регіональних підсистем міжнародних відносин.
55. Головні характеристики Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин.
56. Криза євроцентриського світу.
57. Завершення формування глобальної системи світополітичних відносин.
58. Глобалізація міжнародних протиріч.
59. Формування нової системи міжнародних відносин.
60. Специфіка переходу від біполярної до сучасної міжнародної системи.
61. Структурно-функціональні атрибути сучасної міжнародної системи.
62. Роль військового фактору.
63. Економічна безпека.
64. Військовий фактор в сучасних міжнародних відносинах.
65. Міжнародні організації як механізми регулювання міжнародних відносин.
66. Україна в сучасних міжнародних відносинах.

ВИМОГИ ДО РЕФЕРАТІВ

Реферати повинні мати:

- обсяг від 15 до 25 аркушів;
- використання не менше ніж 15 джерел інформації (окрім підручників);
- наявність посилань на цитування, таблиці, статистичні матеріали;
- висловлювання власної думки.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Підготувати презентацію (яка розкриває одне з питань, 8-12 слайдів)

Вивчаючи курс «Актуальні проблеми міжнародних відносин та глобального розвитку», кожний аспірант повинен у встановлений термін підготуватися до іспиту, самостійної творчої роботи з даної проблематики. Додатковим джерелом концептуальної інформації в процесі такої творчої роботи є обов'язкова й додаткова література.

Під час самостійного вивчення матеріалів аспіранти ознайомлюються з першоджерелами, науковою та навчально-методичною літературою і виконують завдання модульного контролю, для підготовки якого необхідне більш глибоке вивчення літератури, включаючи додаткову. Необхідно логічно й аргументовано викласти актуальність обраної теми, точки зору дослідників щодо досліджуваної проблеми, зробити самостійні висновки та з урахуванням сучасних вимог оформити науково-довідковий апарат. Робота має продемонструвати знання і розуміння обраної аспірантами теми, а також відповідати вимогам наукової аргументації.

Загалом підготовка презентації має підтвердити вміння аспіранта самостійно: визначати наукову проблему; узагальнювати та аналізувати навчальну й наукову літературу з проблем сучасної політичної аналітики; використовувати набуті в процесі навчання теоретико-методологічні знання й практичні навички в аналізі реальних політичних проблем.

1. НАФТА (NAFTA). – http://www.nafta-sec-alena.org/DefaultSite/index_e.aspx.
2. Європейський союз (European Union). – <http://europa.eu.int>.
3. НАТО (NATO). – <http://www.nato.int>.
4. Група 77. – <http://www.g77.org>.
5. Організація економічного співробітництва та розвитку. – <http://www.oecd.org/home>.
6. NGO global network (Глобальна мережа НУО). – <http://www.ngo.org>.
7. Матеріали Великої сімки. – а. <http://www.g8online.org/> - сайт є фактично каталогом систематизованих і анотованих посилань на різні матеріали про програми, саміти Великої вісімки; б. <http://www.library.utoronto.ca/g7/> - архів документів про діяльність Великої вісімки (новини, тексти заявлених, рішення за підсумками зустрічей, статті дослідження Великої вісімки), посилання на інші сайти Великої вісімки. Є розділ сайту на російській мові.
8. Група Всесвітнього банку в Україні. – <http://www.worldbank.org.ua>.
9. Група Всесвітнього банку. – <http://www.worldbank.org>.
10. Всесвітня торгова організація. – <http://www.wto.org>.
11. Міжнародний валютний фонд. – <http://www.imf.org>.
12. Програма розвитку ООН. – <http://www.undp.org>.
13. Організація Об'єднаних Націй. – <http://www.un.org>
14. Interaction council (Рада взаємодії). – <http://www.interactioncouncil.org/>
15. World economic forum (Всесвітній економічний форум). – <http://www.weforum.org/>
16. Club of Rome (Римський клуб). – <http://www.clubofrome.org>
17. Trilateral comission (Трьохстороння комісія). – <http://www.trilateral.org>
18. The global development research center (Дослідницький центр НУО). – <http://www.gdrc.org/ngo/index.html>.
19. The Nuclear Control Institute (Інститут контролю над ядерними технологіями). – <http://www.nci.org/index.htm>.
20. Інститут за глобальну етику. – <http://www.globalethics.org>.
21. Центр дослідження конфліктів і проблем безпеки. – <http://www.fsk.ethz.ch>.

22. Foreign policy center (Центр зовнішньої політики Великобританії). – <http://fpc.org.uk>.

23. РЕНД-корпорейшн (RAND-corporation). – <http://www.rand.org>.

.2. Забезпечення освітнього процесу

Використання проектора.

Підсумковий контроль

Перелік запитань до іспиту

1. Методологія та методи дослідження світових політичних процесів та глобальних змін.
2. Визначення та типологія міжнародних систем за М. Капланом, Е. Чемпелем, Ф. Ріггсом, Й. Галтунгом.
3. Гомогенність та гетерогенність міжнародних систем.
4. Структура міжнародної системи у праці К. Уолца «Теорія міжнародної політики». Структурні виміри міжнародних систем.
5. Типи контролю міжнародних систем.
6. Системний підхід до вивчення міжнародних відносин.
7. Особливості та закономірності еволюції міжнародних систем.
8. Головні ознаки довестфальського етапу міжнародних відносин.
9. Головні характеристики Вестфальської системи міжнародних відносин.
10. Особливості Віденської системи міжнародних відносин.
11. Проблема перебудови міжнародних відносин після Першої світової війни. Етапи розвитку Версальсько-Вашингтонської системи.
12. Основні характеристики Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин.
13. Аналіз наслідків Другої світової війни з точки зору перебалансування сил на світовій арені.
14. Сучасна система міжнародних відносин. Участь України в процесах глобальних та регіональних взаємодій.
15. Теорія міжнародного порядку. Міжнародний і світовий порядок. Історичні типи міжнародного порядку.
16. Теорія міжнародної стратифікації Е. Луарда.
17. Теорія турбулентності Дж. Розенау.
18. Традиційно-історичний, історико-соціологічний, евристичний, змішаний та емпіричний підходи до дослідження міжнародних систем.
19. Аналітичні моделі М. Каплана.
20. Світосистемна теорія в працях А. Франка, І. Уоллерстайна, Г. Сандерсона, В. Макнейла, К. Чейз-Дана.
21. Розуміння сили в міжнародних відносинах. Підходи до оцінки сили/могутності держав.
22. Поняття анархічності у працях Х. Була, К. Уолца, І. Кларка.
23. Моделі ієрархії міжнародної системи М. Каплана, А. Органські, Д. Лемке, М. Вайта, Е. Азроянца. Теорія перехідної сили.
24. Середовище системи міжнародних відносин. Теорія географічного середовища.
25. Безпека як якість системи. Діалектика національної і міжнародної безпеки.
26. Забезпечення безпеки на глобальному та регіональному рівнях як ключова проблема всієї системи міжнародних відносин. Глобалістичні та регіоналістичні теорії безпеки.
27. Особливості історичного розвитку механізму забезпечення глобальної та регіональних систем безпеки.
28. Розуміння багатовимірності регіональної безпеки в контексті імплементації механізму забезпечення регіональних та глобальної системи безпеки.
29. Україна в зовнішньополітичних стратегіях країн близького оточення.
30. Проблемні питання реалізації зовнішньої регіональної політики України як складової її євроінтеграційної стратегії.

31. Теорія політичної модернізації та етапи її розвитку. Етапи модернізації у працях У. Ростоу. Типи модернізації.
32. Вплив глобалізації на природу міжнародних відносин. Визначення змісту категорії «глобалізація».
33. Сучасні прояви глобалізації: регіоналізм, регіоналізація, мультирегіоналізм, старий регіоналізм, новий регіоналізм, автономізація, традиціоналізм, локалізація, глокалізація, фрагментація, фрагмеграція.
34. Теоретичні підвалини глобалістики.
35. Внесок В.І.Вернадського у розвиток планетарного мислення.
36. Внесок А. Ейнштейна у розвиток планетарного мислення.
37. Глобалізм, мондіалізм та неомондіалізм. Мондіалістські організації: напрями їх діяльності.
38. Поняття глобальних проблем. Систематизація та класифікація глобальних проблем.
39. Сучасні теорії нового регіоналізму (Ф. Содербаум, Б. Хеттне, Т. Шоу).
40. Ключові положення класичної теорії регіонального комплексу безпеки (Б. Бузан, О. Уівер).
41. Дослідження ролі міжнародно-політичних регіонів в світі в рамках регіональної компаративістики (Б. Бузан, Б. Хеттне, М. Шульц).
42. Особливості глобального управління регіональними проектами в умовах формування мультирегіоналізму (Х. Веєм, А. Рагман, Р. Хайгготт, О. Янг).
43. Особливості використання теорії нового регіоналізму та методології соціального конструктивізму для аналізу процесів формування трансрегіональних та інтеррегіональних схем взаємодії (Е. Адлер, А. Вендт, С. Гуцціні, Н. Онуф, Л. Седерман та ін.).
44. Вплив теоретико-методологічних концепцій багатостороннього регіоналізму на формування зовнішньої регіональної політики держави в галузі безпеки.
45. Особливості застосування методологічного інструментарію політичної регіоналістики для аналізу процесів конструювання регіональних комплексів безпеки в сучасному світі.
46. «Регіональний центр тяжіння» в класичній теорії регіонального комплексу безпеки. Особливості зовнішньої політики КНР в сфері безпеки: глобальні амбіції регіонального актора.
47. Ісламський чинник в міжнародних відносинах.
48. Геополітика світових релігій. Їх вплив на міжнародні відносини.
49. Цивілізація як категорія глобального політичного аналізу.
50. Діалектика поліциклічності, полілінійності, стадійності та цивілізаційної унікальності розвитку людства в дослідженні глобальних політичних процесів.
51. Світ цивілізацій в теоретичних моделях: «культурно-історичний тип» (М. Данілевський), «висока культура» (О. Шпенглер), «локальна цивілізація» (А. Тойнбі), «культурна суперсистема» (П. Сорокін).
52. Вплив проблеми цивілізаційної ідентифікації України на її зовнішньополітичну орієнтацію.
53. Визначення політичного часу та політичного простору. Парадигма лінійності та циклічності. Хронополітика.
54. Теорія глобального політичного прогнозування. Методи прогнозування. Футурологія.
55. Етапи та чинники становлення України як суб'єкта міжнародних відносин.
56. Україна в сучасних геополітичних концепціях (західних, російських).
57. Україна в новій конфігурації міжнародної та європейської безпеки.
58. Формування геостратегії України в сучасному геополітичному середовищі.
59. Проблемні питання взаємодії України із сусідніми країнами.
60. Місце Руху неприєднання в сучасній системі міжнародних відносин.

*Приклад іспитового білету***Чорноморський національний університет імені Петра Могили**Рівень вищої освіти *третій (освітньо-науковий) рівень*

Спеціальність 052 «Політологія»

Семестр 3Навчальна дисципліна *Актуальні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку***ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1**

1. Методологія та методи дослідження світових політичних процесів та глобальних змін.
2. Україна в сучасних геополітичних концепціях

Затверджено на засіданні

кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики

Протокол № _____ від « _____ » _____ 2023 року

В.о. завідувача кафедри _____ **О.В. Шевчук**Екзаменатор _____ **О.В. Шевчук**** Відповідь на кожне питання білету оцінюється 20 балів максимум***6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання****Денна форма****Графік контрольних заходів та рейтингова шкала оцінювання (3 семестр)**

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Усні відповіді на семінарських заняттях	3*10=30
2	Презентація	10
3	Доповідь	10
4	Реферат	10
5	Іспит	40
	Всього	100

1. Відповідь на семінарі оцінюється за 3-бальною шкалою, де 3 бали аспірант отримує за повну відповідь на питання семінару, яка передбачає виклад теоретичної частини питання та проекцію на власне дисертаційне дослідження.

Презентація оцінюється:

8-10 балів – 10-12 слайдів, які повністю розкривають питання; слайди є авторськими, презентація закінчується підсумками – власними висновками автора; слайди – це інформація, а не ілюстрації до теми.

7-9 балів – 8-10 слайдів, які повністю розкривають питання; відсутні авторські висновки; слайди частково авторські, а частково є компіляцією наукових думок.

4-6 балів – слайдів менше 8; слайди не є авторськими, а є компіляцією наукових думок.

3. Доповідь оцінюється:

8-10 балів – доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, має авторські висновки та рекомендації; оформлення відповідає вимогам та захищена на занятті.

7-9 балів – доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, висновки та рекомендації не є повністю авторськими, а є адаптованою версією думок різних науковців; оформлення відповідає вимогам та захищена на занятті.

4-6 балів - доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, відсутні висновки; є помилки в оформленні та захищена на занятті.

4. Реферат оцінюється:

8-10 балів – реферат оформлено відповідно до вимог, вступ структурований (має актуальність, мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження та його структуру), література оформлена відповідно до вимог; розділи розкривають тему; висновки є авторськими.

7-9 балів - реферат оформлено відповідно до вимог, вступ структурований (має актуальність, мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження та його структуру), є помилки в оформленні літератури; розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими.

4-6 балів - реферат оформлено відповідно до вимог, у вступі відсутні деякі структурні елементи, є помилки в оформленні літератури; розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими.

1-3 бали - розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими; оформлення виконано близько до вимог, але з помилками.

5. Допуск до іспиту – 20 балів.

Іспит є підсумковою формою контролю знань аспірантів і може проводитися як в усній формі, так і в письмовій формі (тестування). Робота аспірантів оцінюється за підсумками виконання основних видів завдань. Якщо аспірант не відвідував курс лекцій, семінарські заняття і не виконав контрольні заходи, а, отже, не набрав необхідної кількості балів, то він не допускається до складання іспиту.

Оцінювання результатів навчальної діяльності аспірантів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей аспірантів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінюватися може виконання аспірантами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими вони демонструють власне аналітичне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, письмові роботи, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння аспірантами взаємозв'язків між міжнародно-політичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел знань у сфері міжнародних відносин, з розумінням їх особливостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;

- правильність і достатність добору фактів, явищ, процесів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Критерії оцінки відповіді аспіранта:

Висока оцінка ставиться у випадку:

- аспірант вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

Оцінка добре ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- аспірант має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення аспірантом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

Оцінка задовільно ставиться в такому випадку:

- аспірант користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

Оцінка не задовільно ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- аспірант не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

Відповідність підсумкових семестрових рейтингових оцінок у балах оцінкам за національною шкалою та шкалою ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75-81	Добре	C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих)

			помилки)
67-74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60-66	Задовільно	E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35-59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1-34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

9. Список рекомендованої літератури

Базова

1. Алексеев І. В., Курас А. І., Маргулов А. Х. Глобальні проблеми міжнародних відносин та світової політики: безпековий вимір : підруч. / ред.: І. В. Алексеев; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 163 с.
2. Міжнародні системи і глобальний розвиток: підруч. Манжола В.А., Коппель О. А., Капітоненко М.Г., та ін. / за ред. Л.В. Губерського, В.А. Манжолі. КНУ ім. Т. Шевченка. 2-е вид. Київ: Знання, 2014. 526 с.
3. Міжнародні системи і глобальний розвиток : підруч. Кер. авт. кол. О.А. Коппель / за ред. Л. В. Губерського, В.А. Манжолі. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2008. 606 с.
4. Міжнародні відносини та світова політика : підруч. Кер. авт. кол. В.Ю. Крушинський / за ред. В. А. Манжолі. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2010. 863 с.
5. Потехін О., Клименко Ю. Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі ХХ – початку ХХІ ст. – К.: Дух і літера, 2023. 552 с.
6. Соснін О. В., Воронкова В. Г., Постол О. Є. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри) : навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 556 с.
7. Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин: підруч. Кер. авт. кол. В. А. Манжола / за ред. Л. В. Губерського. Київ: Київський університет, 2008. 512 с.

Додаткова

1. Арон Р. Мир і війна між націями: пер. з фр. / пер. В. Шовкун, З. Борисюк, Г. Філіпчук. Київ: МП Юніверс, 2000. 688 с.
2. Бжезінський З. Велика шахівниця: пер. з англ. О. Фешовець. Львів; Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. 236 с.
3. Вовк Р. В. Моделювання міжнародних відносин: навч. посіб. Київ: Знання, 2012. 246 с.
4. Гелей С. Д., Рутар С. М. Політико-правові системи світу: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 668 с.
5. Антонович М. Міжнародне право: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 379 с.
6. Афонін Е. А., Мартинов А. Ю. Архетипіка багатополярного світу: від війни до миру. Український соціум. 2022. № 2. С. 15–31.
7. Герман Л. Т. Оцінка впливу соціальних факторів на глобальний економічний розвиток. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка. 2016. Вип. 1. С. 65–70.

8. Головатюк В. М. Готовність економічної системи України до майбутнього наукоємного виробництва в міжнародному контексті. *Наука та наукознавство*. 2021. № 4. С.7–23.
9. Гурова Ю. С. Трансформація сутності поняття «глобальні бренди» та глобальний соціально-економічний розвиток. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2019. № 2. С. 20–25.
10. Корнівська В. Глобальний фінансово-структурний розвиток: трансформації інститутів фінансового посередництва в умовах становлення інформаційно-мережевої економіки. *Економічна теорія*. 2020. № 1. С. 37–56.
11. Курах Л. В. Поняття та види міжнародної інтеграції: теоретико-правовий аналіз. *Держава та регіони. Сер. Право*. 2020. 4 (т. 2). С.11–16.
12. Лубенець С.В. Дистанційний курс «Аналіз та прогнозування зовнішньої політики». GoogleКлас. URL: <https://classroom.google.com/c/NTI2OTIyNjY5NDc0?cjc=lth6ple>
13. Миргород-Карпова В. В. Міжнародні фінансові організації як суб'єкти фінансової системи України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип.2. С. 53–58.
14. Отенко І. П. Міжнародна безпека в світових економічних відносинах. *Бізнес Інформ*. 2016. № 5. С. 40–45.
15. Пахота Н. В. Інформаційні війни у сучасних міжнародних відносинах. *Бізнес Інформ*. 2022. № 1. С. 53–58.
16. Пода Т. А. Вплив пандемії COVID-19 на міжнародні відносини: ключові тенденції. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2020. № 2. С.124–128.
17. Стратегічні комунікації : підруч. для студентів закл. вищ. освіти, які навч. за спец. «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» / В. М. Бебик, С. І. Даниленко, В. В. Копійка [та ін.]. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : ВАДЕКС, 2019. 445 с.
18. Субботін В. М. Глобальний розвиток як світ – системна інституалізація. *Гілея: наук. вісн*. 2018. Вип. 128. С. 180–186.
19. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри): [навч. посіб.] / [уклад.] Соснін О. В., Воронкова В. Г., Постол О. Є. Київ : Центр навч. літ., 2015. 554 с
20. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика : навч. посіб. М. П. Требін, Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук, О. В. Сердюк / ред.: М. П. Требін; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2016. 538, [1] с.
21. Тишкун Ю. Історія і зміст лінійної концепції глобального розвитку. *Humanitarian Vision*. 2016-2, № 1. С. 53–60.
22. Ващенко О. Проблема вступу України в НАТО в контексті українсько-американських відносин. *Зовнішні справи*. 2016. № 3. С. 16–19; №4. С. 22–25.
23. Віднянський С., Мартинов А. Угода про асоціацію з Європейським Союзом як цивілізаційний вибір України. *Україна дипломатична = Diplomatic Ukraine* : наук. щоріч. / Дип. акад. при Мін-ві закордонних справ України, Головна дирекція по обслуговуванню іноземних представництв, Історичний клуб «Планета». Вип. 15. Київ : [б. в.], 2014. С. 358–370.
24. Воронов І. О. Глобалізація і політика: реалії і перспективи соціальних трансформацій. Київ: Генеза, 2004. 288 с.
25. Воронов І. О. Демократичні транзит: політико-владні трансформації. Київ: 2006. 232 с.
26. Гамов М.С., Шнирков О.І. Конкурентоспроможність регіонів в Україні. Запоріжжя: ТОВ НВК «Інтер-М», 2010. 330 с.
27. Герасіна Л.М. Історико-політична еволюція міжнародних систем: сутність, закономірності, типи. *Вісник Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого. Серія: Політологія*. 2016. № 2 (29). С. 80–94.
28. Глобальна економіка: навч. посіб. / за ред. Б.М. Одягайло. Львів: «Могнолія 2006», 2015. 208 с.
29. Головченко В. Безпековий вимір зовнішньої політики постреволюційної України в контексті її стратегічного партнерства із США. *Агора* : [зб. наук. ст.] / Київ. офіс Ін-ту

- Кеннана. Київ : Києво-Могилянська академія, 2016. Вип. 16 : Зброя та культура як чинники зовнішньої політики України. С.23–27.
30. Горбатенко В. Римський клуб і організація трансдисциплінарних проектів з довгострокового планування стратегічних проблем. Політичний менеджмент. 2012. №3. С. 52–64.
31. Ігнат'єва Т.В. Геополітика України в категоріях і поняттях: минуле та сучасність: навч. посіб. для студентів ВНЗ спец. «Політологія», «Історія України». Кам'янець-Подільський : К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2015. 111 с.
32. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Альтернативні моделі міжнародного порядку. Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Серія: Політологія. Соціологія. Право. 2017. №1/2 (33/34). С. 54–58.
33. Лібералізм. Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза : антологія / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий ; Наук. тов.-во ім. В. Липинського. 2-ге вид., перероб. Київ : Простір ; Київ : Смолоскип, 2009. XXXII, 1123 с.
34. Міжнародні організації: навч. посіб. / за ред О.С. Кучика. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2007. 749 с.
35. Міжнародне приватне право: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./ В.А. Бігун, Є.М. Білоусов, І.М. Жуков / за ред. В.П. Жушмана, І. А. Шуміло. Харків : Право, 2015. 320 с.
36. Репецький В. М., Лисик В. М., Микієвич М. М. Міжнародне публічне право: підруч. / за ред. В. М. Репецького; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Ф-т міжнар. відносин. 2-е вид., стер. Київ : Знання, 2012. 437 с. (Серія «Факультету міжнародних відносин Львівського національного університету ім. Івана Франка – 20 років»).
37. Моцик О. Сучасний стан і перспективи розвитку українсько-американських відносин. Україна дипломатична = Diplomatic Ukraine : наук. щоріч. / Дип. акад. при Мін-ві закордонних справ України, Головна дирекція по обслуговуванню іноземних представництв, Історичний клуб «Планета». Вип.15. Київ : [б. в.], 2014. С. 451–463.
38. Політика європейської інтеграції: навч. посіб. / за ред. В.Г. Воронкової. Київ : ВД «Професіонал», 2007. 512 с.
39. Яценко Б.П., Стафійчук В.І., Брайчевський Ю.С. Політична географія і геополітика: навч. посіб. / за ред. Б. П. Яценка. Київ: Либідь, 2007. 255 с.
40. Полтораков О. Євразійський регіоналізм: геостратегія розвитку простору СНД. Політичний менеджмент. 2012. №3. С. 83–92.
41. Почепцов Г. Г., Чукут С.А. Інформаційна політика: навч. посіб. 2-ге вид., Київ: 2008. 663 с.
42. 23. Політична енциклопедія / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. імені І. Ф. Кураса; редкол.: Ю. Левенець (голова) [та ін.] ; [упоряд. Ю. Шаповал]. Київ: Парлам. вид-во, 2011. 807 с.
43. Політологічний енциклопедичний словник / В. Б. Авер'янов [та ін.] ; упоряд. В. П. Горбатенко ; відп. ред. Ю. С. Шемшученко [та ін.] ; НАН України, Ін-т дер-ви і права ім. В.М.Корецького, Українська асоціація політологів. 2.вид., доп. і перероб. Київ : Генеза, 2004. 735 с.
44. Трофименко М.В. Антиглобалістський рух: політологічний аналіз = Antiglobalization movement: political analysis : монографія / ред.: К. В. Балабанов; Маріупол. держ. ун-т. Донецьк : Ноулідж, Донец. від-ня, 2012. 180 с.
45. Чекаленко Л. Зовнішня політика України : підруч. / ред.: М. А. Кулініч; Дипломат. акад. України при МЗС України. 2-ге вид., допов. і оновл. Київ : LAT&K, 2015. 477, [8] с.
46. Черкес М.Ю. Міжнародне право : підруч. 6-те вид., випр. і доп. Київ: Знання, 2011. 397 с.
47. Чухно А.А., Юхименко П.І., Леоненко П.М. Сучасні економічні теорії: підруч. / за ред. А.А. Чухна. Київ: Знання, 2007. 878 с.
48. Шайгородський Ю. Глобалізація: неминучість концептуальних змін. Політичний менеджмент. 2012. №3. С. 64–76

49. Швець С.Л. Міграційне питання в політичному дискурсі сучасної України. Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Серія: Політологія. Соціологія. Право. 2016. №3/4 (31/32). С. 170–173.
50. Шкляр Л. Сценарії для України у «нормандському форматі». Україна дипломатична = Diplomatic Ukraine : наук. щоріч. / Дип. акад. при Мін-ві закордонних справ України, Головна дирекція по обслуговуванню іноземних представництв, Історичний клуб «Планета». Вип.16. Київ : [б. в.], 2015. С. 312–323. С. 451–463.
51. Юськів Б. М. Глобалізація і трудова міграція в Європі: монографія. Рівне: Видавець О. М. Зень, 2009. 476 с.
52. Юськів Б. Концепція і парадигми глобального управління. Політичний менеджмент. 2009. № 1. С.119–130.
53. Ялі М. Х. Глобалізація: поняття, сутність та рушійні сили. Інституційне облаштування глобальної економіки: цивілізаційний вимір: матеріали міжвідомчої науково-теоретичної конференції. Київ: ІСЕМ НАНУ. 2007. С.107–131.

Інтернет-ресурси

1. Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL : <http://www.rada.gov.ua>
2. Сайт бібліотеки Верховної Ради України. URL : <http://www.rada.kiev.ua>
3. Сайт Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. URL : <https://nlu.org.ua>
4. Сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. URL : <http://nbuv.gov.ua>
5. Сайт Наукової бібліотеки Національного університету Києво-Могилянської академії. URL : <https://library.ukma.edu.ua>
6. Сайт Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/title4.php3>